

ESITTELYJÄ JA ARVIOITA

SOSIALISMI AFRIKAN TULEVAISUUDESSA — RAPORTTI »EI-KAPITALISTINEN KEHITYSTIE AFRIKASSA» -SEMINAARISTA

Jeremy Gould

Ei-kapitalistisen kehityksen -käsitteen muotoutumisen myötä on sekä marxilaisten että porvarillisten tutkijoiden keskuudessa syntynyt vilkasta keskustelua, jonka kohteena ovat olleet eri aihepiirit aina semanttisista kiistoista (kumpi on osuvampi termi: ei-kapitalistinen vai sosialistisesti suuntautunut kehitys?) teoreettiseen keskusteluun mahdollisuuksista ohittaa kapitalismi kolmannen maailman nykyisissä olosuhteissa.¹ Vakavassa keskustelussa, jota on käyty itse teorian puitteissa, on kuitenkin yleisesti keskitytty seuraaviin ongelmallisiin alueisiin:

- a) Mikä on kansallis-demokraattisen valtion luokkaolemus; mikä asema siinä on työväenluokalla ja muilla esiin nousevilla proletaarisilla elementeillä; mitä itseasiassa tarkoitetaan vallankumouksellisten demokraattien ja muiden imperialisminvastaisten voimien liitolla?
- b) Mikä on ei-kapitalistiselle kehitystielle siirtyneiden valtioiden suhde maailman kapitalistiseen järjestelmään; onko ei-kapitalistinen kehitys kilpailukykyinen ulkomaisten kapitalististen sijoitusten kanssa; onko pelkkä integroituminen kapitalistisiin maailmanmarkkinoihin riittävä osoitus kapitalistisen tuotantotavan herruudesta kansallisessa yhteiskunnallisessa muotoutumisprosessissa?

Ei olekaan yllättävää, että juuri nämä kysymykset olivat etualalla, kun noin kuusikymmentä tutkijaa kokoontui elokuussa Helsinkiin Pohjoismaisen Afrikka-instituutin, Neuvostoliiton Tiedeakatemian Afrikka-instituutin ja Helsingin yliopiston kehitysmaainstituutin kutsusta keskustelemaan aiheesta *ei-kapitalistinen kehitys Afrikassa*.

Kaksi lähestymistapaa

Edellä hahmotetut kysymykset eivät selvästikään kuulu yhteiskunnallisen teorian takamaastoon eristettyinä yhteiskuntatieteiden viimeaikaisen epistemologisen kehityksen valtavirroista. Päinvastoin, vaikka keskustelu on keskitty-

nyt voimakkaasti Afrikan siirtomaakauden jälkeisen tilanteen yhteiskunnallis-taloudellisiin ja poliittisiin yksityiskohtiin, marxilaista analyysiä ovat kuitenkin kuvanneet yhteenotot poulantzasilaisten, althusserilaisten samoin kuin muodikkaitten »vasemmistolaisten» ja »oikeistolaisten» tulkintojen kesken niin tällä kuin muillakin poliittisen taloustieteen alueilla. Mielenpitojen vaihto marxilaisten ja näiden kapitalistista valtiota koskevien erilaisten teorioiden esittäjien kesken on ollut varsin sattumanvaraista ja hedelmätöntä johtuen erilaisista lähestymistavoista näennäisesti samanlaisille kategorioille annetuista erilaisista sisällöistä. Seminaarin keskustelun eksyminen valtio-teoreettisen keskustelun salaisiin sokkeloihin tuli tehokkaasti torjutuksi *Joe Slovon*, etelä-afrikkalaisen marxilaisen, avajaispuheenvuorossa, jossa hän arvosteli kahta »äärimmäistä ja riittämätöntä» ei-kapitalistisen kehityksen koulukuntaa.

Vaikka Slovon kritisoimien kahden suuntauksen johtopäätökset ovat lähes vastakkaiset, lähtökohta on yhteinen: valtio. Lähtökohdassa on Slovon mielestä niiden yhteinen perusvirhe. Ensimmäinen koulukunta, josta hän käyttää nimitystä *valheellisen dekolonisaation* koulukunta, kieltää ei-kapitalistisen kehityksen käsitteen siltä pohjalta, että itsenäisyydestä huolimatta Afrikan ja imperialististen voimien väliset suhteet eivät olennaisesti ole muuttuneet. Valtio nähdään pelkästään kansainvälisen kapitalismin lisäkkeenä, joka toimii yhteistyössä ylikansallisten yhtiöiden ja sisäisten taantumusvoimien kanssa. Ainoa lääke riippuvuuteen ja alikehittyneisyyteen *valheellisten dekolonisoiden* mukaan on työläisten ja talonpoikien astuminen poliittiseen valtaan ja vallitsevien valtiorakennelmien tuhoaminen.

Kuten Slovo osoittaa, tämän näkökannan puutteet ovat ilmeiset. Puhe valtiollisen vallan haltuunotosta on merkityksetöntä ilman tiettyjen, tarkkaan määrättyjen ideologisten ja organisatoristen ennakkoehtojen täyttämistä, mikä on harvinaista afrikkalaisen työväestön keskuudessa. Epäonnistuessaan näkemään sosialismin ennakkoodellytysten luomiseen tarvittavan siirtymäkauden välttämättömyyden tämän lähestymistavan kannattajat aliarvioivat muiden yhteiskunnallisten voimien kuin työläisten ja talonpoikien edistyksellisen toimintapotentiaalin, ja näin ollen säännöllisesti esittävät väärässä valossa marxilaisen liittolaisteorian.

Arvostellessaan ei-kapitalistisen kehityksen teorian nihilistisimpiä vastustajia Slovo samanaikaisesti suhtautuu varautuneen arvostelevasti sen jyrkimpiin puolustajiin. Slovon tärkein moite toista ei-kapitalistiseen kehitystiehen sovellettuna lähestymistapaa kohtaan oli se, että sen analyysi sekä alkaa että päättyy valtion käsitteeseen. Liian usein nähdään kansallis-demokraattisen vallankumouksen kääntämisen sosialistiseen suuntaan riippuvan täysin »ylhäältä» päin tulevasta toiminnasta. Tähän näkemykseen kätkeytyviä vaaroja ei ole vaikea nähdä. Liittoutumat voivat rajoittaa, ja (kuten Egyptin kokemukset osoittavat) todella rajoittavat ja jopa ehkäisevät työtätekevien todellista osallistumista poliittisiin prosesseihin. Vielä vakavampaa työväenliikkeen

kannalta on se, että tämä tulkinta rohkaisee afrikkalaisia vallankumouksellisia korvaamaan »perustason joukkojärjestöt ylätason salaliitoilla».

Slovon huomautukset, joihin ammattiyhdistysliikkeen veteraani, marxilainen afrikantuntija *Jack Woddis* yhtyi, saattoivat ei-kapitalistiseen kehitykseen liittyvät ongelmat selvästi oikeaan luokkayhteyteensä, osaksi taistelua kansallisen ja yhteiskunnallisen vapautuksen puolesta. Guyanalainen taloustieteilijä *Clive Thomas*, vaikkakin osoittaen tiettyä sukulaisuutta eräissä kohdin Slovon *valheellisiin dekolonisoijiin*, antoi arvokkaan panoksensa seminaarin työskentelyyn käsitellessään institutionaalisten poliittisten prosessien ja luokkataistelun välistä dialektista suhdetta. Hänen analyysissään kiinnitettiin päähuomio pikkuporvariston eriytymiseen ja sen seurauksiin demokraattisen kansallisen kehityksen kannalta.

Sosialistinen suuntaus ja demokratia

Thomasin käsityksen mukaan ei-kapitalistisen kehityksen teoria voittaa sekä välitöntä proletariaatin valtaannousua vaativan vasemmistoradikalismia että oikeistorevisionismia, joka hyväksyy sellaisenaan eräiden edistyksellisten valtioiden sosialistiset julistukset. Kuitenkin Thomas suhtautui varauksellisesti pikkuporvariston luotettavuuteen ei-kapitalistisen strategian toteuttamisen keskeisenä voimana. Afrikkalaisten valtioiden pikkuporvaristolle on tyypillistä taipumus voimakkaasti nationalistisiin, oman luokkaluonteensa unohtaviin ideologioihin, jotka olennaisesti samaistavat kansallisen pääoman edut ja koko yhteiskunnan hyvinvoinnin. Tämä maailmankatsomus luo pohjan tietyille edistykselliselle, imperialismiin vastaiselle asennoitumiselle kansallisdemokraattisen vallankumouksen käynnistyessä. Kuitenkin Thomas näkee levottomuutta aiheuttavia piirteitä pikkuporvariston eriytymiskehityksessä yhteiskunnallisten prosessien ja kansallisen kehityksen edetessä. Tämän eriytymiskehityksen myötä ratkaisevat voimat hallitsevissa ryhmissä saattavat siirtyä kansanvastaisiin asemiin. Tämän seurauksena ne pyrkivät toisaalta lujittamaan hallintaansa kansallisten voimavarojen suhteen kyetäkseen käyttämään niitä omaksi hyväkseen. Ja toisaalta eriytymiseen liittyy nationalistisella ideologialla legitimoitu johdonmukainen kampanja työväenluokan poliittisen ja ideologisen vaikutuksen rajoittamiseksi ja estämiseksi. Kuten Thomas osoitti tällä saattaa olla hyvin vakavat seuraukset työväenluokan järjestöllisen kehityksen ja tietoisuuden kannalta.

Näiden kehityssuuntien valossa Thomas näkee erityisen tärkeäksi taistelun poliittisten prosessien ja yhteiskuntaelämän demokratisoinnin puolesta sosialistisesti suuntautuneissa valtioissa. Vain turvaamalla sellaiset yhteiskunnalliset perusvapaudet kuin sananvapaus, lehdistönvapaus, kokoontumisvapaus, edustuksellinen hallitus jne. voidaan Thomasin mukaan taata työväestön vai-

kutusmahdollisuudet ja voimistaa ei-kapitalistisia tendenssejä. Vaikka Thomas väittää olevansa tietoinen demokratiakäsitteen luokkaluonteesta, monet niistä demokraattisista uudistuksista, joita hän vaatii sosialistisesti suuntautuneilta hallituksilta voitaneen toteuttaa täysin vasta (varsin pitkälle kehittyneen) sosialismin oloissa. Tästä huolimatta mobilisaatio ja järjestäytyminen taisteluun näiden vapauksien puolesta voi epäilemättä olla hyvin tärkeää afrikkalaisen työläisen luokkatietoisuuden kehityksen kannalta.²

Monissa alustusten pohjalta yleisistunnossa esitetyissä puheenvuoroissa vaadittiin, että ei-kapitalistisen kehityksen teorian soveltuvuuden kriteerit tulisi ottaa afrikkalaisten valtioiden lähiajan historian tarjoamista luokkakehityksen historiallisista kokemuksista. Eräät puhujat, näiden joukossa *Josef Nowicki* (Puola), *Lionel Cliffe* (Englanti) ja *Amine Kherbi* (Algeria) painottivat lisäksi vaatimusta, jonka mukaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota niihin talouspoliittisiin toimenpiteisiin, joita tarvitaan tuotantovoimien kehittämiseksi ei-kapitalistiseen suuntaan. Nämä toimenpiteet muodostavat samanaikaisesti sekä sosialistisesti suuntautuneen kehityksen perustan ja sisällön että poliittisen taistelun ja mobilisaation tärkeimmän alueen.

Näiden yleisten teemojen käsittelyä jatkettiin seuraavien neljän aiheen ympärille järjestetyssä komissiossa:

- mobilisaatio ja luokkataistelu,
- ulkomaisten sijoitusten rooli,
- valtiosektori ja teollistaminen, sekä
- muutokset maataloudessa.

Ulkomainen pääoma ja »self-reliance»

Ulkomaiseen pääomaan ja ulkoihin suhteisiin liittyviä ongelmia käsiteltiin laajasti komissiossa. Tuskin minkäänlaista erimielisyyttä syntyi ulkomaisen pääoman läsnäolon väistämättömyydestä ei-kapitalististen valtioiden talouselämässä. Tärkeimmät keskustelua synnyttäneet kysymykset liittyivät valtiollisen sektorin ja ulkomaisten monopoliin välisten suhteiden taloudellisiin ja poliittisiin seurauksiin sekä ei-kapitalistisen kehityksen, omaehtoisuuden (self-sufficiency) ja uuden kansainvälisen taloudellisen järjestyksen käsitteiden keskinäissuhteeseen.

Yleisesti oltiin yksimielisiä siitä, että monien valtioiden nykyiset pyrkimykset suurempaan taloudelliseen riippumattomuuteen tulee ymmärtää yleisenä hyökkäyksenä kapitalistista maailmanjärjestelmää vastaan. Omaehtoisuuden politiikan perustekijät, kansallisten rikkauksien itsenäinen hallinta sekä siirtyminen pois vientikeskeisestä talouselämästä kohti suurempaa itseriittisuutta ilmentävät halua irrottautua kapitalistisista markkinoista ja ovat läheistä sukua sosialistisen suuntauksen päämäärille. Kuten jatkuvasti painotettiin, riip-

pumattomuus ei kuitenkaan voi olla päämäärä sinänsä, eikä sitä tulisi sekoittaa taloudelliseen autarkiaan, suljettuihin talouksiin. Päinvastoin, riippumattomuuden toteuttamiseksi on katsottu välttämättömäksi kehittää kahdenlaisia ulkoisia suhteita: Afrikan valtioiden välistä taloudellista integraatiota kohti kollektiivista omaehtoisuutta sekä molemminpuolisesti hyödyllisten kauppaja yhteistyösuhteiden syventämistä sosialististen maiden yhteisön kanssa. Itse asiassa keskustelijat pitivät sosialististen maiden panosta yhdessä kehittyneiden kapitalististen maiden edistyksellisten voimien taistelun kanssa oleellisen tärkeänä kansalliseen riippumattomuuteen perustuvan uuden kansainvälisen taloudellisen järjestelmän toteuttamisen kannalta.

Kieltämättä »uusi kansainvälinen taloudellinen järjestys» on käsitteellisesti melko vaikeaselkoinen. Yksi asia, josta useimmissa keskusteluissa on kuitenkin voitu olla varsin yksimielisiä, on ylikansallisten yhtiöiden keskeinen asema nykyisten ja tulevien alikehittyneisyyden ja riippuvuuden muotojen kehityksessä. Lähihistoria on osoittanut, että näillä kysymyksillä on sekä poliittista että taloudellista merkitystä keskusteltaessa ei-kapitalistisesta kehityksestä. *M. R. Bhagavanin* esittämä perusteellinen tutkimus valtiollisesta ja ulkomaisesta pääomasta Tansaniassa antoi aineistoa konkreettiseen ja keskustelua herättäneeseen mielipiteiden vaihtoon ulkomaisten monopolien ja Tansanian sosialistisen suuntauksen välisistä suhteista.

Olennoisilta osiltaan Tansania-keskustelu oli jatkoa käynnissä olevalle väittelylle Tansanian »ei-kapitalistisen» kehityksen aitoudesta. Kielteisen kannan omaksuneet perustelevat pessimismiansä havaitsemallaan Tansanian talouselämän kasvaneella riippuvuudella kansainvälisestä kapitalismista. Tämän näkökannan tukijat esittävät, että ulkomainen pääoma on alistanut Tansanian kehityksen kolmella tavalla: teollisten tuotantovälineiden laajalla ulkomaisella omistuksella, talouselämän valtiosektorin lähes yksinomaan ulkopuolelta tapahtuvalla rahoituksella sekä Tansanian pitkäaikaisella riippuvuudella kapitalistisista markkinoista tieteen ja teknologian osalta. Tansanian virallisen politiikan on lisäksi nähty pikemminkin lujittavan kuin katkovan näitä siteitä. Ei-kapitalistisen kehityksen kannalta näiden kehityssuuntien seurauksien on nähty olevan kahdenlaisia: 1) ulkomaisen pääoman myönteiset vaikutukset tuotantovoimien kehityksessä on tehty tyhjäksi lisäarvon maastaviennillä, mikä on vakavasti hidastanut kansallista pääomanmuodostumista, ja 2) ulkomaisen pääoman osallistumisella Tansanian valtiosektorin toimintaan on ollut kielteisiä vaikutuksia luokkienmuodostuksen kannalta. Erityisesti se mahdollistaa »byrokraattisen porvariston» esiinnousun. Juuri tämä byrokraattinen porvaristo harjoittaa monia yllä mainituista työväenluokkaan kohdistetuista sortotoimenpiteistä.

Ne, jotka katsovat Tansanian kehityksen olevan luonteeltaan edistyksellistä myöntävät monien näiden kielteisten piirteiden olemassaolon. Nämä tutkijat painottavat kuitenkin ulkomaisten taloudellisten voimien läsnäolon väistämät-

tömyyttä kehitysmaiden talouselämässä ja kieltävät, että ulkoinen harrastus — jonka he näkevät alikehittyneisyyden logiikan yhtenä osatekijänä — on riittävä kriteeri Tansanian sulkemiseksi pois sosialistisesti suuntautuneiden valtioiden joukosta. Tämän teesin puolustajat katsovat, että kotimaisen yksityiskapitalistiluokan kehityksen estäminen Tansaniassa on selvä osoitus maan kehityspolitiikan edistyksellisestä yhteiskunnallisesta sisällöstä.

Muun muassa tämä keskustelu osoittaa, että kehoitus ulottaa tarkastelu valtiomuodoista sisäisiin yhteiskunnallisiin prosesseihin ei ole täysin ratkaissut ei-kapitalistisen kehityksen analysointiin liittyviä metodologisia ongelmia. Tarvitaan vakavaa teoreettista työskentelyä Afrikan valtioiden yhteiskunnallisiin muodostumiin liittyvien kysymysten selvittämiseksi. Tähän liittyvä yksittäinen kysymys on luokka-käsitteen kriteerit vähäisen polarisaation yhteiskunnissa. Voidaanko esimerkiksi »byrokraattista porvaristoa» käsitellä poliittisessa analyysissä luokkana, vaikka siltä puuttuu eräs marxilaisen luokkamääritelmän keskeinen kriteeri uusintamisen välineet? Useiden Afrikan valtioiden poliittiset tosiasiat puoltavat tällaista luokittelua, mutta mitkä ovat tämän seuraukset marxilaisen poliittisen taloustieteen soveltamisen kannalta afrikkalaisissa monimuotoisissa yhteiskuntamuodostumissa?

Työläiset, talonpojat ja ei-kapitalistinen tie

Tämänsuuntaisia kysymyksiä esitettiin ja eräitä vastausehdotuksiakin tuotiin julki sisäisiä olosuhteita ja ei-kapitalistisen kehityksen politiikkaa tutkineen työryhmän keskusteluissa. Tiettyjä maita ja poliittisia kamppailuja koskeva aineisto antoi uusia ulottuvuuksia yleisistunnossa käydylle keskustelulle työläisten asemasta. Esimerkiksi *Maj Palmbergin* tutkimus Sambian ja Tansanian työläisistä antoi tärkeän panoksen keskustelulle pyrkiessään tiukkaan empiriseen analyysiin tarkoin määritellyine teoreettisine luokitteluneen. Palmbergin tutkimus yhdessä *Pertti Multasen* Nasserin aikakauden Egyptiä käsitelleen tutkimuksen kanssa käynnistivät jälleen väittelyn »työläisaristokratia»-käsitteen käyttökelpoisuudesta Afrikkaan kohdistuvassa tutkimuksessa. Molemmat tutkijat hylkäsivät *Arrighin* ja *Saulin* tulkinnan tästä käsitteestä, joka asettaa afrikkalaisen työläisen vallankumouksellisen potentiaalin kyseenalaiseksi. Itseasiassa Palmberg päinvastoin väittää, että juuri työläisinä Sambian siirtotyöläiset osoittavat vallankumouksellista tietoisuuttaan. Toisaalta Multanen, säilyttäen marxilaisen näkemyksensä, jonka mukaan työväenluokalla on objektiiviset edellytykset tuhota kapitalistinen järjestelmä, esittää, että tietyissä historiallisissa olosuhteissa (kuten vallankumouksen jälkeisessä Egyptissä 1950-luvulla) työväenluokan eräiden kerrostumien vallankumouksellisen toiminnan subjektiiviset ennakkoehdot voidaan »ostaa» ulkomaisen ja kansallisen pääoman toimesta. Nämä erisuuntaiset tulokset ovat sitäkin mielen-

kiintoisempia kun tiedetään, että sekä Egyptissä että Sambiassa on afrikkalaisiksi maiksi epätavallisen suuri ja vakiintunut työväenluokka. Vaikkakaan tätä kysymystä ei täysin ratkaistu, yleisellä yksimielisyydellä torjuttiin fanonilainen vastakohtaisasettelu kaupungin ja maaseudun välillä, ja painotettiin työläisten ja talonpoikain liiton tarvetta. Keskeiseksi ongelmaksi tällaisen liiton luomisessa maaseudun ja kaupungin työläisten kesken nähtiin aivan oikein talonpoikaiston mobilisoiminen kapitalisminvastaisen politiikan toteuttamiseksi. Talonpoikaiston mobilisoimisessa nähtiin kolme ulottuvuutta: min-kä puolesta mobilisoidaan, missä institutionaalisissa puitteissa, ja kuinka? Kaikkia näitä kysymyksiä käsiteltiin teoreettisesti, mutta suurin osa keskustelua käytiin viittaamalla Somalian konkreettisiin kokemuksiin sekä ajoittain muihin maihin, erityisesti Guinea-Bissauhun ruotsalaisen tutkijan *Lars Rudebeckin* raportin pohjalta.

Mohamed Aden ja *Ahmed Ashur*, seminaarin somalialaiset osanottajat, esitivät analyysin kotimaansa tilanteesta. Somalian tapaus on monessa suhteessa täysin ainutlaatuinen Afrikassa, sillä siellä on korkealle kehittynyt kansallinen yhtenäisyys, yhteinen kansallinen kieli, edistyksellinen sotilaallinen liike voimakkaaine isänmaallisine perinteineen sekä vallankumousneuvosto, joka on avoimesti omistautunut tieteellisen sosialismin periaatteille. Kuitenkin Somalia joutuu kohtaamaan paljon samoja ongelmia kuin useimmat Afrikan valtiot, ja tällöin onkin olennaista tutkia, millä menetelmillä näitä ongelmia on pyritty ratkaisemaan.

Tieteellisen sosialismin perustoteamukset määräävät myös Somalian johtajien muotoilut mobilisaation tavoitteista. Maaseudun paimentolaisväestö tulee vetää mukaan sekä poliittiseen että taloudelliseen kehitykseen tuotantovoimien tason nopeaksi kohottamiseksi ja vanhentuneiden ideologisten rakenteiden hävittämiseksi. On mielenkiintoista todeta, että seitsemän vuotta vallankumousneuvoston valtaan nostaneen verettömän vallankumouksen jälkeen on päätetty muodostaa poliittinen puolue, joka koostuu »työläisten ja muiden yhteiskunnan edistyksellisten voimien kaikkein kehittyneimmistä ja tietoisimmistä edustajista» ja jonka tehtävänä on ottaa valtion johto käsiinsä. Mikä maalaisväestön asema tässä liittoutumassa tulee olemaan, on vielä määrittelemättä, vaikka somalialaiset näkevätkin mobilisaation nimenomaan prosessina, joka etenee »ylhäältä alaspäin».

Keskeisenä välineenä mobilisaatiokampanjassa kaikkialla maassa on käytetty »orientaatiokeskuksia» tieteellisen sosialismin opiskelun edistämiseksi joukkojen keskuudessa. Väestön vetämiseksi mukaan kehitysprosessiin on käytetty neljää tapaa:

- a) vapaaehtoinen työpalvelu (iska wah u qabso), jonka tarkoituksena on kehittää kollektiivisen työskentelyn periaatteita, taistella heimokeskeisyyttä vastaan palvelen samalla yhteisö-keskeisten kehitystavoitteiden toteuttamista;

- b) »hätäohjelmat» parannettujen maanviljelymenetelmien levittämiseksi;
- c) valtion tilojen perustaminen; ja
- d) paimentolaisväestön uudelleenasettaminen.

Päätös ryhtyä paimentolaisten laajan uudelleenasettamisen toteuttamiseen tehtiin vuosien 1974—75 vakavan kuivuuden jälkeen, jolloin tarvittiin hätätoimia laajan nälänhädän estämiseksi. Adenin ja Ashurin raportin mukaan näiden ohjelmien menestys on ollut huomattava. Ottaen huomioon Tansanian edistyskellisten suuntausten tulevaisuutta koskeneet huolenilmaisut vertailun suorittaminen Somalian uudelleenasettamisohjelman ja Tansanian ujamaa-ohjelman välillä olisi mielenkiintoinen. Kuitenkin kaiken kaikkiaan raportit Somaliasta, samoin kuin Guinea-Bissausta ja eräistä muista valtioista näyttävät vahvistavan sen, että ei-kapitalisen kehityksen käsitteellä on konkreettista analyttistä merkitystä tämän päivän Afrikassa.

Johtopäätöksiä

Lukuisat seminaarissa käsitellyt aiheet ovat varsin kiistanalaisia, joten olisi uskallettua vetää mitään lopullisia johtopäätöksiä keskusteluista, joita en edes voinut kokonaisuudessaan seurata. Kuitenkin mielestäni seuraava yhteenveto ei-kapitalistisen kehityksen teorian tilaa koskevista yleisistä näkemyksistä saattaisi tulla melko yleisesti hyväksytyksi.

Ei-kapitalistisen kehityksen teorian voima on sen arvioissa työväenluokan ulkopuolella olevien yhteiskuntakerrostumien edistyksestä potentiaalista sekä siitä, kuinka tämä potentiaali ilmenee tietyn tyypissä valtiossa (kansallisdemokraattinen valtio). Tulee huomata, että nämä piirteet ovat enemmän tai vähemmän yleisiä ilmiöitä, jotka liittyvät kolmannen maailman yhteiseen siirtomaaperintöön. Tämän teorian heikkous siinä muodossa kuin se on usein esitetty (etenkin silloin, kun se esitetään »parhaana» tai »ainoana» tienä sosialismiin) on siinä, että sen yleistyksen on pyritty ulottamaan kaikkiin mahdollisiin konkreettisiin taistelutilanteisiin, eikä ole kiinnitetty riittävästi huomiota vallankumouksellisten demokraattien keskuudessa usein tapahtuvaan hyvin nopeaan eriytymis- ja byrokratisoitumiskehitykseen, jota imperialismi on synnyttänyt ja ruokkinut täydessä mitassa. Taipumus yleistyksiin on ehkä seurausta kansainvälisen tekijän liiallisesta painottamisesta, mikä on johtanut kyvyttömyyteen ulottaa analyysi taloudellisiin ja poliittisiin toimenpiteisiin, joita tarvitaan ei-kapitalistisella tiellä etenemiseen. Tällainen taipumus voidaan tavallaan helposti ymmärtää, sillä vallankumoukselliseen strategiaan ja taktiikkaan liittyvät kysymykset ovat aina poikkeuksetta konkreettisia. Niiden muotoilu on määrättyssä luokkataistelutilanteessa mukana olevien yksinomainen tehtävä. Kuitenkin seminaarissa käydyt keskustelut osoittivat, että on tiettyjä alueita, joilla tarvitaan myös yleistä »akateemista» analyysia sosialistisesti suuntautuneen kehityksen vallankumouksellisen teorian edelleen

kehittämiseksi. Alueet, joilla tämä teoria tarvitsee lisäkehittelyä voidaan lyhyesti luetella seuraavasti:

- sekä kapitalistisen että ei-kapitalistisen kehityksen ymmärtämisen perustaksi tarvitaan tarkempaa selvitystä kapitalismin poliittisesta taloustieteestä Afrikassa;
- uuden, neokolonialistisen kansainvälisen työnjaon tuntemuksen pohjalta tulee suorittaa arvio sisäisten kehitysmahdollisuuksien laajuudesta;
- tarvitaan tarkempaa analyysia siitä tuesta, jonka sosialistinen maailma voi, ja joka sen tulee antaa edistykselliselle kehitykselle Afrikassa; ja
- samoin tulee tässä yhteydessä analysoida kehittyneiden kapitalististen maiden työväenluokan asemaa.

LÄHDEVIITTEET:

¹ Ei-kapitalistisen kehityksen käsitteen historiallisesta taustasta ks. Joe Slovo, »Kriittinen arviointi ei-kapitalistisesta kehityksestä ja kansallis-demokraattisesta valtiosta Afrikassa» kirjassa J. Gould — R. Launonen (toim.), *Kehityksen kynnyksellä, Ei-kapitalistinen kehitystie Afrikassa* (ilmestyy). Käsite muotoiltiin ensimmäisen kerran kansainvälisessä työväenliikkeessä vuoden 1960 neuvottelukokouksessa; ks. *Sosialismin täydellinen voitto on väistämätön*, Kuopio 1961, ss. 55—67.

² Kuten Lenin esitti: »proletariaatti ei voi suorittaa sosialistista vallankumousta, ellei se valmistaudu siihen taistelemalla demokratian puolesta... voittanut sosialismi ei voi säilyttää voittoa... ellei pystytetä täydellistä demokratiaa.», *Marxilaisuuden irvikuvasta*, Kootut teokset, osa 23, s. 67.